

ОЧИТЕ НА ШЕХЕРЕЗАДА... В ТЪРСЕНЕ НА СМИСЪЛ МЕЖДУ РИЯД И ТЕХЕРАН ПРАВАТА НА ЖЕНИТЕ В САУДИТСКА АРАБИЯ И ИРАН

Евгения Василева*

Увод

Идеята на тази статия може да бъде изобразена чрез две метафори. Първата е за очите на Шехерезада, в смисъл на това, че жените, които отстояват себе си и правото си на изява в Иран (доколкото приказките от 1001 нощ се приемат за персийски) го правят именно чрез думи, образи, художествени или сценични и реално разказват приказки. Проблемът е, че често има голяма разлика между приказките и реалността и освен това, те не винаги успяват да разкажат приказките, които биха искали.

Вторият метафоричен образ е „София“ от Саудитска Арабия – хуманоидният робот, който получава граждански права през 2017 г. (Advokati.org, 2017). Името и външния ѝ вид внушават, че изкуственият интелект е жена. На пръв поглед парадоксално, Саудитска Арабия дава граждански права на жена. Тук трябва да се направи уточнението, че отношението към изкуствения интелект (ИИ) на Запад съдържа в себе си страха творението да не излезе от контрола на твореца си – дали ще е Прометей, или Франкенщайн или многото филми, в които роботите се опитват да превземат Земята и да навредят на хората. В Близкия Изток имат по-прагматично отношение към ИИ. Той е нещо, което символизира богатство и модерност и в същото време може да свърши малко работа – да почисти, да подреди, да се грижи за възрастни хора (за тази цел е създадена „София“), да бъде санитар или медицинска сестра. Следователно, е неизбежно ИИ в Саудитска Арабия да е жена. Даваната на права всъщност е форма на контрол, защото ИИ (доколкото все още не няма общ изкуствен интелект) изпълнява зададен алгоритъм, дори когато се самообучава.

На тази основа статията е структурирана в две части. Първо, представена е накратко общата картина на Женския въпрос в двете страни. Второ, разгледани са и са анализирани по-конкретно отделните права на жените и техните проявления и ограничения. Накрая са очертани някои изводи по отношение на актуалното състояние по проблемите на жените в двете страни.

* Евгения Василева, доктор, доцент, катедра “Международни отношения”, УНСС, email: evasileva@unwe.bg

Обща рамка на Женския въпрос в Саудитска Арабия и Иран

Кралство Саудитска Арабия е най-голямата по територия държава на Арабския полуостров, един най-големите износители на петрол в света и една от най-богатите държави по резерви на нефт. Там също така се намират двата свещени града за мюсюлманския свят – Мека и Медина. Политическата структура на държавата съчетава племенни обичаи и религиозно право, основана на Уахабисткото движение (съюзът между династията Ал Саид и силите на религиозния водач Мухамед бен Абдел Уахаб, датиращ от XVIII век, което помага на първия да установи контрол върху териториите, а на втория да има последователи). След период на различни форми на владичество, през 1902 г. Саудитското кралство започва да се консолидира и официално е основано през 1932 г., военно и религиозно силно, но икономически слабо. Неговият възход идва с откриването на петрол, а повишаването на цената през 70-те години на XX век води до бързо и рязко забогатяване и оттам модернизиране на страната като социална, политическа и материална инфраструктура. Това води и до урбанизиране на населението, без да са променени племенните социални структури.

Ислямска република Иран е държава в Югозападна Азия, наричана в миналото Персия. Страната е смятана за регионална сила с важно геополитическо значение и значителни запаси от нефт и природен газ. Населението ѝ е мултикултно (перси, азери, кюрди, и лури) и Иран е център на една от най-древните цивилизации в света с многовековна история на държавоподобни или имперксии образувания. Иранската литература, философия, медицина, астрономия, математика и изкуство се превръщат в основен елемент на ислямската цивилизация. Персийската конституционна революция от 1906 година установява в страната конституционна монархия, последвана от няколко авторитарни режима. Ислямската революция от 1979 година превръща страната в теократична ислямска република.

По отношение на жените в тези страни обикновено нищо не е само такова, каквото изглежда на пръв поглед. Например, когато Ширин Ебади печели Нобелова награда за мир през 2003 г., вицепрезидентът я поздравява, а едновременно с това президентът тогава Мохамад Хатами заявява, че Нобеловата награда за литература е по-важна от тази за мир. А през седмицата след тържественото ѝ посрещане, всички ръководители на петъчни молитви заклеят Ебади и Нобеловата награда, като опит на външни сили да отслабят Ислямската република (Янева, 2018, с. 210-212).

По принцип се смята, че ислямът като социална система, която дава много конкретни наставления за начина на живот определя позицията на жените в двете страни. Това обаче е относително. Много по-голямо влияние имат съчетанието на урбанизация, племенен характер на общността, кон-

сервативни тълкувания на религиозни текстове, борбата за власт и разпределение на ресурси, отколкото религията като таква. Например, по думите на Мохамед, никоя жена не може да бъде омъжена против нейното съгласие, а нейното съгласие е нейното мълчание (AlMunajjed, 1997). В същото време, мълчанието на жените е критерий за тяхната привлекателност. Мирът в обществото се крепи на безгласността на жената. Образованата жена е опасност за моралните устои на обществото, защото веднъж научила се да пише, тя „ще започне да пише любовни писма“ и това ще застраши репутацията на семейството и ще подкопае съществуващия обществен ред (Янева, 2018, с. 55). Така иранските и саудитските жени са скрити в практиката на забулването и мълчанието. Традиционното правило изисква тялото на жената да бъде скрито, гласът ѝ да не се чува и животът ѝ да не се разказва.

Ситуацията много прилича на всеки един дикаторски режим, който репресираща определени групи, обикновено обозначени с названието опозиция, а тук това са жените. Защото те се възприемат като „лесен противник“, като дискусията за техните права може да се използва от една страна за външни цели и изграждане на определен реформаторски образ, а от друга, за прикриване на по-големи проблеми или агресивни политики. Докато в Иран има активно женско движение, в Саудитска Арабия по-скоро мъжете отстояват правата на жените си. Противопоставянето не е мъже-жени, а жени (хора) – управлвние (власт).

Права и забрани за жените в Саудитска Арабия и Иран

Доскоро Саудитска Арабия е единствената страна в света, в която на жените не е позволено да шофират, като тази забрана отпада с кралски декрет през 2018 г. Разрешителното за шофиране е представено като най-важният проблем на правата на жените, а всъщност има много други законови ограничения. Според Мадави ал-Рашид, професор по социална антропология в London School of Economics, обикновено проблемите на жените са използвани от режимите за поправяне на лош публичен образ. Например, в Иран премахването на забулването през 1936 г. е под формата на забрана, а не на право и онези жени, които искат да останат забулени отново са изключени от образование и обществена роля. В този случай жените не са цел на политиката, а неин инструмент, чрез който шахът се стреми да подобри своя международен имидж, като той самият не вярва в способностите и интелекта (Янева, 2018, с. 148-151). Все пак постепенно реформите, правят жените видими за обществото и откриват пътя им за относителна гласност. В следващите параграфи ще бъдат разгледано, какво и как могат и не могат да правят жените в Саудитска Арабия и Иран.

Да се оженят. Позволение за това може да даде само духовен водач, роднина мъж или настойник. За брак с чужденец е необходимо разрешение от държавата, а ако той е не мюсюлманин, това е невъзможно за жените (AlMunajjed, 1997). От своя страна, мъжете могат да се оженят за жена немюсюлманка. В Иран жените имат право да не се съгласят, ако родителите им са уредили ранен брак, т.е. той се приема за невалиден. По отношение на минималната възраст за брак на момичета и момчета, през 60-те години на XX век тя е леко увеличена, като за първите става 13 години, а за вторите – 19 години (Янева, 2018).

Да открият банкова сметка. Макар че в момента има някои работни места, които жените в Саудитска Арабия имат право да заемат без разрешение на мъже, като например сътрудници в магазин или на панаири, не им се разрешава да имат собствена банкова сметка и да контролират своите финанси без разрешение (McKernan, B. 2017).

Да имат честен процес. Свидетелските показания на жените са наполовина толкова силни, колкото на мъжете и получават половината от наследството, което братят им получават. В Иран все пак след 2008 г. жената има право на наследство, оставено от починал съпруг (Янева, 2018).

Да пътуват. В Саудитска Арабия паспорти и лични карти се издават с разрешението на мъж настойник. Жените също така не могат да излизат от къщи сами (McKernan, B. 2017). И в Иран е необходимо разрешение, но то има давност 6 години. В края на 90-те на XX век години се позволява и непридружени жени да пътуват в чужбина, когато са на държавни стипендии (Янева, 2018).

Да потърсят медицинска помощ. В Саудитска Арабия дори животоспасяващи операции и процедури изискват писмено съгласие от роднина мъж (McKernan, B. 2017). В Иран известни права в това отношение жените получават наравно с мъжете през 50-те и 60-те години на XX век – право на медицинско обслужване, застраховка при болест и злополука, социални помощи за многочислени семейства, мерки за контрол върху раждаемостта (Янева, 2018).

Да се обличат, както пожелаят. Красотата в двете страни е законово забранена. Всички трябва да носят дълги покривала и палта над другите си дрехи, като може да се каже все пак, че в съвременните условия правилата за цвета, декорацията и носенето на забрадки са облекчени. Освен хиджаб, жените в Саудитска Арабия носят дълга черна дреха покриваща тялото им до петите, а лицата им са покрити с було. Приличното облекло е важна част от добрите маниери и определя честта на семейството. То е задължително за публични изяви (AlMunajjed, 1997). Въпрос на тълкуване е, какво е публична изява. Въпрос на тълкуване е също, дали да има воал, или не, колко да е поркито лицето, това, че има жени, които искат да се забулват и доколко

това е въпрос на доброволно решение, вътрешен импулс, навик, традиция или бунт за свобода. Това не променя концептуално нещата, но създава тема за разговор, в която се размива фундаменталното отношение към друго човешко същество като към неравно в битието му на човек, и социално се приема, че то е порочно или с лоши намерения по природа. Биологичната разлика между половете не преподлага това и религиозните рамки също.

Причините за забулването са по-скоро социални, а не религиозни, като тази практика в арабските общества датира от XI век, за да се прави разграничение между свободните жени и робините, т.е. булото е социално стратифициращ признак, но не е било нещо типично и задължително в модерното саудитско общество до 70-80-те години на XX век (Горни, 016). В съвременността като мотиви за забулването в Саудитска Арабия се изтъкват желанието за анонимност, чувството за защитеност и двете породени от страх и неувереност, също така нежелание за привличане на внимание и по-голяма сигурност, т.е. това са психологически и лични мотиви, нищо свързано с честта на семейството и ролята на мъжете роднини. В крайна сметка решението за забулване е на главата на семейството – баща или съпруг (AlMunajjed, 1997).

В Иран борбата на жените за правото да не се забулват всъщност довежда до закон за забрана на забулването от 1936 г., което реално противопоставя жените една на друга, защото желанието и готовността за подобно нещо е различна сред различните слоеве и населени места. Това противопоставяне се задълбочава след Революцията през 1979 г. и връщането на задължителното забулване за всички жени, независимо от религията, като наказанието е 74 удара с камшик (Янева, 2018, с. 180). Свободата сякаш е предоставена под формата на насилие, а не на право чрез този стремеж за уеднаквяване и обезличаване на собственото светоусещане.

Целта през 1936 г. е не толкова промяна в облеклото, а премахване на сегрегацията, но като задължение то отново води до наказания при неспазване на новите правила и реално сегрегира жените, които държат на булото си, те си остават въщи, за да не бъдат преследвани. Освен това, по онова време домовете не са имали баня и така тези жени не са могли да посещават обществените бани. Дори има случаи, в които мъжете носят жените си в торби до банята, докато някой полицаи не се усъмни какво има в торбата не погледне и не наложи наказание (Янева, 2018). В крайна сметка обаче това все пак прави публичното пространство отворено за жените, а в градовете се създават двойствени култури – части, в които има позпадняване и места, които остават традиционни.

Да общуват с мъже. Разговорите и времето прекарано в компанията на мъже, които не са от семейството са ограничени. На публични места, в ресторанти, университети и др. винаги има по две пространства – за мъже и за

жени, като половата сегрегация е законово установена и се отнася до всеки аспект на публичния и социален живот – образование, публичен транспорт, възможности за работа, финанси, спортни мероприятия.

Според изследователите в тези страни съществува силно чувство за това, което е лично и жените принадлежат към пространството на личното (AlMunajjed, 1997). Това е характерно за племенните правила на живот, които пренесени в града и глобалния свят вместо да се адаптират си създават частни пространства навсякъде, където могат, не заради противопоставяне между мъжете и жените, а заради запазването на племенните отношения на власт и подчинение.

Честта на семейството е друга категория, чрез която се обяснява половата сегрегация. Тази чест се основава на целомъдреността на жените, но честта могат да я притежават само мъжете и затова те могат да налагат правила за нейното опазване. Отново тя има по-скоро светска значимост за положение-то на мъжа в групата и няма религиозни основания. Веднъж загубена честта на семейството трудно се възстановява и това обикновено отнема поколения. Наказанията за нарушаване на правилата, опазващи честта са строги и могат да включват смърт. Това са наказания, които мъжете налагат на жените от техните собствени семейства, като не става дума за фактическото състояние на нещата, а за образи и репутация. Мъжете притежават чест, но жените са отговорни за нея (AlMunajjed, 1997).

Мотивите, с които жените (в по-голяма степен в Саудитска Арабия) приемат половата сегрегация особено в образованието (отделните училища за момичета и момчета, получаване видео лекции вместо присъствено участие в учебния процес) са свързани със социалните традиции, практиките, нагласите, които се приемат за вътрешноприсъщи и нормални (AlMunajjed, 1997). Следователно, сегрегацията отново е социално и политически, а не религиозно обусловена. Този път тя не е и племенно обусловена, защото подобно нещо не е било характерно за номадските племена, населявали тези земи по времето на Мохамед или за персите. Жените са участвали наравно с мъжете в социалния, политическия и икономическия живот на общността (първата съпруга на Мохамед е тази, която го финансира и насърчава в проповедническата му дейност) (AlMunajjed, 1997). Сякаш отново градската култура, в която на преден план излизат отношенията на публична власт водят до развиването на това явление. Сегрегацията позволява на мъжете да покажат, че могат да си позволят прислужници и служители, които да пазаруват за семействата им и да им вършат други социално видими услуги.

Да получат попечителство над децата. В Саудитска Арабия мъжът има парво на 4 съпруги и при развод, жената може да получи попечителство над децата си само до 7-годишна възраст за момчета и девет години за момичета, след което те биват предадени на семейството на мъжа (McKernan, 2017).

В Иран със Закона за закрила на семейството от 1967 г. мъжът има право на втора съпруга, само ако съдът му разреши, а през 1979 г. законът се допълва с необходимост и първата съпруга да се съгласи. Това разрешение обаче често е формално и недоброволно. Все пак, преди приемането на този закон, жените не са имали право да поискат развод, след него това е равно право и за двамата съпрузи, въпреки че не са дават много законови основания за развод. По отношение на попечителството се произнася съдът, т.е. децата не се дават автоматично на семейството на мъжа (Янева, 2018). Проблемът е, че тези права не са сигурни и се променят при смяна на властта, а освен това много често остават само на хартия.

Да се образоват. На пръв поглед образованието в Саудитска Арабия е областта, в която жените получават относително по-големи възможности и придобиването на права отбелязва реален напредък. Историческият анализ обаче показва, че това не е резултат от тяхното зачитане или в резултат от отстояване на някакви права от тяхна страна. Доколкото е имало поставяне на въпроса на дневен ред, той е поставен през 50-те и 60-те години на XX век от новото младо поколение мъже, получили образованието си на запад (в СА няма висше образование и за мъже до 1957 г.), а не от жените. Правото и достъпът до образование е резултат от осъзнаването, че жените могат да бъдат включени в пазара на труда на изпълнителски, асистентски и административни функции. Освен това става видимо, че дори в семейството обарзоваността и грамотността на жената се оказват важни. Много от това поколение мъже предпочитат да се оженят за образовани жени от Египет, Сирия, Йордания, Палестина, Ливан, Ирак, което създава социален проблем в Саудитска Арабия, тъй като много саудитски момичета остават необвързани (AlMunajjed, 1997; за жените в другите арабски страни виж повече Хаджиев, 2012). Така, Женският въпрос се използва за експлоатация на труда на жените, за целите на държавната статистика и за постоянно удобно поле за отклоняване на вниманието от по-сериозни проблеми.

През 1960 г. е открито първото държавно училище за момичета, а през 1956 г. – първото частно такова (AlMunajjed, 1997). Самото образование е сегрегирано и ориентирано към Шериата. Не могат да бъдат правени никакви промени по отношение на образованието на момичетата без одобрение и консултации с религиозните лидери на страната. Функциите на образованието са да гарантира религиозното, моралното и традиционното единство в саудисткото общество. Момичетата и момчетата се третират по различен начин, момичетата учат различни неща, защото имат различни роли – на майки и домакини. Тяхната учебна програма се фокусира върху биологичната и социалната им роля – религия, арабски, математика, управление на домакинството, грижа за децата, чистене и готвене. Училищата институционализират ролята на саудитската жена, с което се използва друг инстру-

мент за ограничаване на алтернативните ѝ възгледи и възможността да си ги помисли и да ги изрази.

По отношение на университетското образование, първоначално съществува опасението, че така жените ще получат достъп до мъжки професии и ще се асоциират с тях. Известен натиск оказват по-заможните семейства, които не искат да пращат дъщерите си извън страната и през 1957 г. Университетът в Рияд за първи път позволява прием и на жени и чуждестранни студенти по търговия и изкуства. По силата на символиката жените са приравнени на чужденците. Постепенно 7 големи университета в страната започват да приемат жени при продължаващата сегрегация и отделяне на двата пола в учебния процес. Интересното е, че по аналогия с Иран и тук жените студенти често са повече от мъжете, особено по литература, икономика, парамедицински грижи те представляват около 70 % от всички дипломирани студенти (AlMunajjed, 1997). Това означава, че искат да учат, но и че семействата им разрешават да учат, което е още един аргумент за това, че не става дума за противопоставяне на мъже срещу жени, а на властта срещу хората. Мотивите за и против образоваността на жените включват достъп до познание, самоувереност, възможност да се грижиш за себе си и културност, както и създаване на положителни нагласи към семейния живот и положително въздействие върху семейния живот (AlMunajjed, 1997). Образованието се превръща в символ за първата крачка в процеса на постигане на лична автономия и зачитане на жените.

В отношение на образованието на жените Иран отбелязва напредък от доста по-ранно време. През XIX век в Иран девически училища се откриват предимно от западни мисионери и пътешественици, но в началото на XX век иранските жени успяват да извоюват правото на градски девически училища, като училищата се издържат от таксите на ученичките от заможните семейства. Разликата със Саудитска Арабия е, че иранските девически училища са извоювани като право. Те са дело на активистки отдолу нагоре, преподават се персийска литература, чужд език, спорт, музика, живопис, калиграфия, шиене, плетене, готвене, истроия, география, математика, Корана и религизоните разпоредби. През 1918 г. се открива колеж за учителки. Едва през 1911 г. в Иран се създава Министерство на образованието, а през 1919 г. девическите училища са признати от Министерството и учениците започват да получават държавни дипломи, а училищата известна субсидия от държавата. През 1936 г. иранките получават достъп и до университетско образование (Янева, 2018). Като цяло може да се каже, че жените в Иран учат повече и пишат повече от мъжете, може би защото това е тяхното малко пространство на свобода и изява.

Да работят. Правото да работят саудитските жени получават в резултат на политиката за т.нар. „саудитизация“, т.е. наемането на вътрешен труд за

модернизиращата се икономика и намаляването на огромния дял от чужденци на пазара на труда в Саудитска Арабия, а не заради достойнството или качествата на жените (AlMunajjed, 1997). Просто е необходима работна ръка, а тази от мъже и в женски род е и по-евтина. Разбира се, самите жени са мотивирани от необходимостта си от финансова независимост и лична изява, но това няма общо с успеха на начинанието. Съкращаването на външната работна сила може да се разглежда и като въпрос на националната сигурност, и като въпрос за поддържане на необходимото ниво на непрозрачност по отношение на вътрешните проблеми в страната и предотвратяване на външни намеси в тях.

И тук, както и при образованието е необходимо съгласие на семейството (в преобладаващия случай то не е съгласно) и не трябва да се нарушават всички останали социални традиционни табути и характеристики на женската роля (при липсата на достатъчно детски градини, работата остава на второ място). Освен това, жените могат да работят само в определени сектори – държавна администрация, търговия, селско стопанство, преподаване, медицински сестри, социални дейности (AlMunajjed, 1997). Сегрегацията продължава и тук, като тя дори логистично затруднява достъпа до работа. Допреди позволенията да шофират, за семействата е много трудно да организират отиването и прибирането от работа на жената. Накаря, липсата на работен опит и умения също оказва своето влияние за теоретично позволения, но ограничен достъп до работа на саудитските жени.

В Иран работещата жена става широко разпространено явление след премахването на забулването, като работните места за иранките първоначално са: учителки, фабрики, заводи, държавна администрация, килимарска индустрия, но условията там често са тежки и заплащането много ниско. Постепенно през 50-те и 60-те години на XX век те започват да навлизат в професии, упражнявани преди това само от мъже – медицина, инженерни науки, право (Янева, 2018). Стават изявени писателки, дори надвишават числото на иранските писатели, защитават докторски степени, печелят нобелови награди. Като цяло, исторически погледнато изявата на иранските жени и тяхната борба е свързана с голямо интелектуално, професионално и ораторско израстване.

Да участват в политиката. Това е по-характерно за иранските жени. Те са изключително граждански активни, участват нарвано с мъжете във всяка политическа криза, революция, бунт в протести, с петиции, в пресата, като си създават собствени организации още от времето на Конституционната революция (1906-1911) и по всеки начин, по който успеят за защита от лошо управление, от чуждо влияние или за собствените си права (Янева, 2018). За разлика от Саудитска Арабия, в Иран жените имат също силно

присъствие в пресата като издаване, публикуване, редокторска работа, въпреки трудностите, ограниченията и съпротивата.

Жените в Саудитска Арабия за първи път получават правото да гласуват за местните органи на властта (едиснвените избори в страната) през 2015 г., когато са избрани 20 жени, около 1% от всички места. Въпреки че няма квоти за жените в местната власт, кралят има своя квота, от която може да ги назначава (Попова, 2015).

На жените и в двете страни много дълго им се отказва правото да гласуват наред с тези, които са приели друга религия и са отхвърлили исляма, престъпниците и убийците, защото „те нямат души и права“ (репликата е от дебатите в иранския меджлис в началото на XX век). В началото на 60-те години на XX век в Иран продължава да се счита, че „избирателните права на жените биха създали смут и биха довели до мизерия, поквара и проституция“ (Derayeh, 2006, цит в: Янева, 2018, с. 134). През 1963 г. жените в Иран получават избирателни права и 6 жени са избрани за членове на меджлиса. Това води до приемане на Закона за закрила на семейството през 1967 и негова ревизия през 1975 г.

Избирателните права на жените в Иран са едни от малкото запазени неща след революцията от 1979 г., като в края на 90-те години на XX век и началото на XXI век жените правят опит да се кандидатираат и за президент, това им е отказано, но не с аргумента, че са жени, а че не са политически и религиозни фигури (Янева, 2018, с. 202-203). И това дори се приема за напредък и малка победа. В началото на XXI век има период на засилване на участието на жените в политиката поради реформаторско настроеното президентство, но от друга страна се забранява обсъждането на женските права извън тълкуването на Шериата и публикуването на медийни материали за това. След 2005 г. политиката спрямо жените отново става по-рестриктивна, както и политиката срещу всеки тип опозиция и свобода на медиите.

Така, преди две години (2016-настояще) иранската журналистка Масих Алинеджад (Masih Alinejad) започва Фб инициативата „Моята скрита свобода“ (My Stealthy Freedom (MSF)), която окуражава иранските жени да свалят за момент хиджаба си на публични места и да се порадват на свободата си за момент. Освен това жените започват да публикуват в социалните мрежи снимки и видеа от тези моменти. Инициативата бързо набира скорост, като само в първата седмица страницата ѝ има над 140 000 последователи (Saul, 2016, 2016a). Правителството отговаря на тази инициатива като през 2016 г. парламентът разширява правомощията на моралната полиция, която следи за забулването и облеклото да въдворява ред, да упражнява сила, да налага глоби и да лишава от свобода, провинилите се. Махид Алинеджад е обявена за национален предател и живее в САЩ, но не приема обвинението и иска да се върне в родината си някой ден (Saul, 2016). Това е характерно истори-

чекс за цялото движение на жените в Иран, националистично и патриотично във всеки един момент. От друга страна прави впечатления похватът, как един социален проблем се превръща във въпрос на националната сигурност и идентичност и по този начин се неутрализират социалните и политически канали за дискусия и намиране на компромис. Маисх Алинеджад се надява по-скоро външни фактори да могат да окажат влияние върху иранското правителство, а не ограничените легални форми на вътрешен диалог (Saul, 2016, 2016a). От едната страна са ФБ и думите, от другата страна е силата, защото жените в Иран и Саудитска Арабия не се борят за власт, а за пространство, в което да споделят своя опит; за чувството, че не са изолирани и сами; и за правото да разкажат за себе си и да възвърнат достойнството си.

Заклучение

Проблемът при всички предоставени законово права е разликата между законите и практиките и достъпността на тези права, те обикновено са достъпни за жените в големите градове, от по-горните слоеве, образовани и подкрепяни от мъжете си. Съществува една постоянна двойственост в резултатите от битките на иранските и саудитските жени. Всеки малък успех, право, свобода или признание се съпровожда от допълваща забрана в съседна област или в същата на завоюваното право. Дори реформаторски настроените управляващи често не вярват в способностите и интелекта на жените, а копират западните страни, за да изглеждат добре. И за двете страни е характерно, че гласът на жените (в Саудитска Арабия доста тих) е смесица от патриотизъм, привързаност към семейството и свободолюбие, които не са равнозначни на феминизма в западното му разбиране. Това не е феминизъм, като борба да бъдеш равен по доход и власт, това по-скоро е борба да бъдеш.

Референции:

- Advokati.org. (2017). Саудитска Арабия официално призна граждански права на хуманоидния робот София, 2 ноември, <http://www.advocati.org/index.php?menu=1&podmenu=6>, достъпно към 08.05.2019.
- (Advokati.org. 2017, Sauditska Arabia ofitsialno prizna grazhdanski prava na humanoidnia robot Sofia, 2 noemvri, <http://www.advocati.org/index.php?menu=1&podmenu=6>, dostapno kam 08.05.2019)
- Горни, С. (2016). Новото лице на саудитските жени, National Geographic България, 4 юли, <https://www.nationalgeographic.bg/?cid=126&article=4465>, достъпно към 08.05.2019

(Gorni, S. 2016, Novoto litse na sauditskite zheni, National Geographic Bulgaria, 4 yuli, <https://www.nationalgeographic.bg/?cid=126&article=4465>, dostapno kam 08.05.2019)

Попова, Д. (2015). 20 жени влизат в общински съвети в Саудитска Арабия, Investor.bg, <https://www.investor.bg/aziia/336/a/20-jeni-vlizat-v-obshtinski-syveti-v-sauditska-arabiia-207772/>, 14 декември, достъпно към 08.05.2019.

(Popova, D. 2015, 20 zheni vлизат в obshtinski saveti v Sauditska Arabia, Investor.bg, <https://www.investor.bg/aziia/336/a/20-jeni-vlizat-v-obshtinski-syveti-v-sauditska-arabiia-207772/>, 14 dekemvri, dostapno kam 08.05.2019)

Хаджиев, Б. (2012). Жените и Египетската пролет – равностметка, в: Арабската пролет: надежда за промяна и предизвикателства пред Европейската външна политика и политика за сигурност, ЦЕМИ, Фондация „Фридрих Еберт“, С., http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/09401.pdf?fbclid=IwAR3mAUFwY0W5inYywLIPvfowi3rW1hYtS3Lbhm76f-5X_Yx6k9QPwJHsDOs, достъпно към 08.05.2019.

(Hadzhiev, B. 2012, Zhenite i Egipetskata prolet – ravnosmetka, v: Arabskata prolet: nadezhda za promyana i predizvikatelstva pred Evropeyskata vanshna politika i politika za sigurnost, TSEMI, Fondatsiya „Fridrih Ebert“, S., http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/09401.pdf?fbclid=IwAR3mAUFwY0W5inYywLIPvfowi3rW1hYtS3Lbhm76f-5X_Yx6k9QPwJHsDOs, dostapno kam 08.05.2019)

Янева, Л. (2018). Иран: Жените, които не мълчат, Авангард Прима, София.

(Yaneva, L. 2018, Iran: Zhenite, koito ne malchat, Avangard Prima, Sofia)

AlMunajjed M. (1997). Women in Saudi Arabia Today, London: Palgrave, MacmillanPress.

Derayeh, M. (2006), Gender Equality in Iranian History from Pre Islamic Times to Present, Lewiston, N.Y. : Edwin Mellen Press.

McKernan, B. (2017). Eight things women still can't do in Saudi Arabia, Independent, 27 September,

<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/saudi-arabia-womens-rights-driving-ban-lifted-marriage-custody-bank-accounts-travel-medical-a7969551.l?fbclid=IwAR2PEGUQku1W1ABwM26N9imLnFETmDIbQNcNEMKJ-9To4g5BUpejTgLevh0A>, available at 08.05.2019.

Saul, H. (2016). My Stealthy Freedom: Women in Iran step up hijab campaign by filming themselves walking in public with their heads uncovered, Independent, 2 April,

https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/my-stealthy-freedom-women-in-iran-step-up-hijab-campaign-by-filming-themselves-walking-in-public-10149226.html?fbclid=IwAR2mLKgYG_8JghGoM5xZ3xAFesPflp1Huf2MZWkzEK1-Xag1eu43N4ksdNA, available at 08.05.2019.

Saul, H. (2016a). Men in Iran are wearing hijabs in solidarity with their wives who are forced to cover their hair, Independent, 28 July 2016 14:39, <https://www.independent.co.uk/news/people/men-in-iran-are-wearing-hijabs-in-solidarity-with-their-wives-a7160146.html?fbclid=IwAR2KdabJ-r4wKr8EtRH-BCR93lIV6NwBIqjXkvJgDm9x4lRs4MaJsZhaX9GY>, available at 08.05.2019.

ОЧИТЕ НА ШЕХЕРЕЗАДА... В ТЪРСЕНЕ НА СМИСЪЛ МЕЖДУ РИЯД И ТЕХЕРАН ПРАВАТА НА ЖЕНИТЕ В САУДИТСКА АРАБИЯ И ИРАН

Резюме

Саудитска Арабия и Иран са две от големите държави в света, едната е млада, другата – стара, едната е сбор от номадски и полуномадски племена, другата е наследник на Персийската империя. Двете изповядват два различни варианта на ислям, съперници са за регионалната си роля в Близкия Изток, едната е кралство, другата е република. Общото между тях са петролът, политическата структура, при която светското и религиозното управление са равнопоставени и отношението към жените. Модернизацията и урбанизацията и в двете страни водят до свръх консерватизъм, пренос и радикализиране на някои от племенните традиции на живот в градски условия. В резултат, това са две от страните в света, в които правата и достъпът на жените до социално значими роли и дейности е силно ограничен. Тази статия има за цел да представи и анализира правата и забраните пред саудитските и иранските жени, тяхната борба за реформи и историческото ѝ развитие.

Ключови думи: икономика на пола, нетрудова дискриминация, семейно право, човешки права

JEL: J12, J16, K36, K38

THE EYES OF SCHEHERAZADE... LOOKING FOR MEANING BETWEEN RIYADH AND TEHERAN WOMEN'S RIGHTS IN SAUDI ARABIA AND IRAN

Evgeniya Vasileva*

Abstract

Saudi Arabia and Iran are two of the biggest countries in the world. The first is young, the second is old. The first is an aggregate of nomad and semi-nomad tribes, the second is the successor of the Persian Empire. Both are professing two different versions of Islam and rival about their regional role in the Middle East. Saudi Arabia is a kingdom, Iran is a republic. Similarities between both countries are the mineral resources, the political structure, characterized with equality of the secular and of the religious leadership and the attitude towards women. The processes of modernization and urbanization in both countries lead to an over-conservative governance and to diffusion and radicalization of some of their tribal tradition in urban conditions. As a result, these are two countries where the rights and the integration of women in social significant roles and activities are strongly restricted. This article aims to present and analyze the rights and the prohibitions for the women in Iran and Saudi Arabia, their fight for reforms and its historical development.

Key words: economics of gender, non-labor discrimination, family and personal law, human rights law, gender law

JEL: J12, J16, K36, K38

* Evgeniya Vasileva, PhD, Assoc. Prof., Department of International Relations, UNWE, email: evasileva@unwe.bg